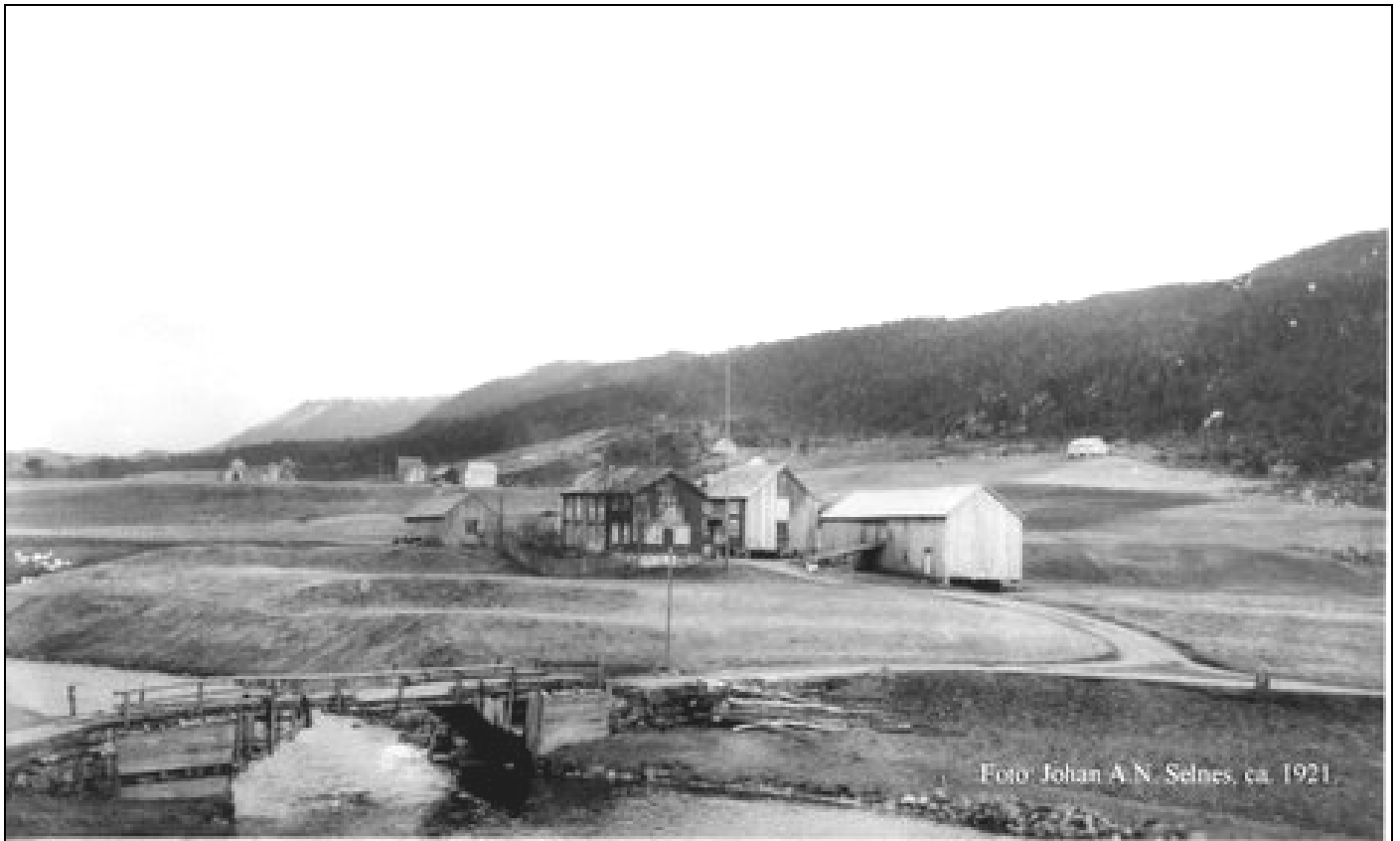

STJØRNA

HEIMBYGDA VÅR

Gamle Moabrua mellom Aune og Stormoen

Stjørna heimbygdslag

ÅRSHEFTE NR. 3 - 2007

VÆR SÅ GOD

Også i år kan vi by på en variert meny i årsheftet vårt. Vi får mange meldinger om at årsheftet blir godt mottatt og vi synes det er viktig å få presentert stoff fra gamle dager i Stjørna.

Vi har fått mange flotte bidrag som vi har fått lov å bruke. Dette håper vi inspirerer mange flere til å gripe pennen fatt eller lete fram stoff fra gamle dager. Alt er verdifullt, kort eller langt, bilder eller tegninger, oppskrifter eller artige historier.

Vi har med en god del om skog og skogsdrift og håper dere setter pris på dette. Ellers er minner fra krigen viktig å få fram. Både hvordan det var å leve og vokse opp i disse åra. Vil hedrer minnet om de som kom i tysk fangenskap, da de fleste nå er gått bort.

I årets hefte har vi flere bidrag fra noen som har skrevet ned historier fra barndom/ungdom og om egen slekt. Dette er viktig for å videreføre kunnskap til nye slekter.

Vi tar svært gjerne mot stoff – vi skal lage mange årshefter. Ikke være beskjeden, men send gjerne inn historier, bilder eller noe dere har liggende om heimbygda vår.

INNHOOLD

Her følger en oversikt med tittel og forfatter/referent.

Skyteulykke 1913.	Bjarne J. M. Selnes
Om skogene i Stjørna	Eilert Bjørkvik
Skogsdrift i indre Stjørna	Kristoffer Rein
Krigsfanger fra Stjørna	Per Husby
Husmannsplassen Gangstøåsen	Bjarne J. M. Selnes
Skolen i Fevåg	Eli Kristin Selven
Skolen på Selnes	Utskrift av møteboka 1878
Indre Stjørna helselag	Jorunn Ramsvik
Knottproduksjon under krigen	Lars Bromstad
Oppvekst under krigen	Leif Tokstad
Historier om originaler i Fevåg	Eli Selven
En historie fra Lysvatnet	John Selnes
Skogsdrift og sagbruk i Sørslette	John Selnes

Bildet på forsida er av Johan A. N. Selnes fra ca. 1920

Trykt hos Skipnes AS desember 2007

God jul til alle medlemmer og støttespillere

Per Husby
Leder og ansvarlig redaktør

Fra Bjarne Selnes har vi fått to bidrag. Ett om skyteulykka i Tøndervika ved veibygginga i 1913 og ett om husmannsplassen Gangstøåsen. Bjarne Selnes er sønn av Johan A. N. Selnes som har etterlatt seg en kulturskatt av gamle bilder og historier fra først på 1900 tallet. I neste årshefte har Bjarne Selnes lovet å gi oss en nærmere omtale av sin far.

SKYTEULYKKE 1913.

Av Bjarne J. M. Selnes.

Oslo, høsten 2007.

Under veiarbeid i Tøndervika, lørdag 15. november 1913, skjedde det en fryktelig skyteulykke. Når en kommer fra Selnes, ligger stedet der ulykken skjedde i berghammeren like før en kommer frem til selve gården i Tøndervika. I fjellveggen langs veien står årstallet 1913, som ble meislet inn i berget som et minne om ulykken. Det er ikke godt å få øye på, for vær og vind har tæret på det i over 90 år.

Arbeidsformannen hadde ladet og tent lunt, men skuddet gikk ikke av. Omsider gikk han bort for å ladde på nytt, men da smalt det. Han ble fryktelig skadet, idet hans ene hånd ble revet av og det ene øyet ødelagt. Legen som ble hentet forbandt hans sår, og så ble han sendt til sykehuset i Trondheim samme dag. Her ble han liggende med store smerter til tirsdag 18. november, da han døde, bare 35 år gammel. Hans navn var Thomas Andersen Uglem og var født i Selbu 1878.

På grunn av sitt arbeid, bodde han på forskjellige steder, bl.a. i Skaun, Børse og Oppdal. Han ble gift på Lade (Strinda) 1904 med Lina Agneta Andreasdatter Presthusdal. Uglem etterlot seg kone og flere barn. Han ble gravlagt lørdag 22. november på Tilfredshet i Trondheim.

Tøndervika, bildet er tatt av Johan A. N. Selnes først i 1920 år. Et stykke til høyre for bildet skjedde ulykken

OM SKOGENE I STJØRNA FØRST PÅ 1700-TALLET

Ved Eilert Bjørkvik

Det er lite bevart av godsarkivet fra Austrått. Det sies at en av de siste eierne av Holtermann-familien ødela arkivet. I Statsarkivet i Trondheim finnes det likevel et lite arkiv fra Austrått fra 1700- og 1800-tallet, og vi skal se på et dokument med overskrifta *Østerraad Tild Hørende Sauger med Sinne tilhørende Skouer og Elfuer*.

Dokumentet er ikke datert, og det framgår heller ikke hvem som har skrevet det, men av sammenhengen ser det ut til at det er forvalteren over Austrått som har laget en rapport til eieren. Det går ikke fram hvem denne forvalteren er, men det opplyses at monsieur Røst nylig har bortbygset ødegården "Ostadlien" til soknepresten i Åfjord. Denne ødegården er også kalt Erlandssetra og den lå sannsynligvis i området mellom det to Austdalsvatna.

Bernt Røst nevnes som forvalter over Austråttgodset i 1721. Da var Den norske kvesthuskasse eier av Austrått, så når skriveren refererer til "min Herre" må herren være Abraham Drejer som ble eier av Austråttgodset ved skjøte 5. oktober 1722. Frans Hammer var i alle fall forvalter 31.12.1724, da han beretter at det i 1724 ikke var skåret noe på Gjøljassaga, men 862 bord på Fissdals saga og 2818 bord på Husbysaga. I 1726 hadde han stevnet folk til tinget for ulovlig hogst i skogene under Austrått, så det er rimelig å tro at dokumentet er forfattet av Hammer ca 1725.

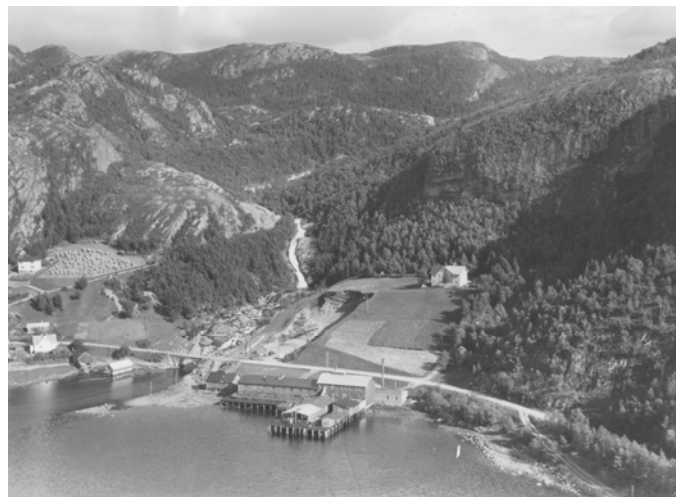
Språket i dokumentet er noe kronglete, så her er det redigert til dagens språk.

Fissdals saga med skog og bygninger

Jeg har funnet at skogen er god og den består for det meste av furu. Den strekker seg fra Årneselva til Langvatna, og omkring Langvatna er det også mye skog, for det meste granskog. En del av denne skogen kan benyttes på Fissdals saga og resten på Søraunsaga. Skogen strekker seg i sørøst, bent over Langvatna og like til Haugsdalen.

Fissdalselva deler seg i to parter øverst i dalen. Den ene parten kommer fra Fissdalsvatnet, og i dette vatnet står en dam for sagvatnet. Den andre parten kommer fra et vatn som kalles Årvatnet ("Aarre Vandet"), og fra saga og opp til dette vatnet er det 3 fjerding vei. I Årvatnet må det bygges en god dam som kan sikre sagvatn og særlig sikre nok vatn til tømmerfløytinga, slik at den kan skje bedre og snarere. Så blir tømmeret sluppet nedenfor den

dammen som skal stå i Årvatnet, og siden kan det fløytes ned til saga.

*Saga og Fessdalen ca 1955
Trolig lå den gamle saga på vestsiden av elva*

Saga er for gammel med renner og dam og snart forråtnet til nedfalls. Det vil bli bygd en bom nede ved sjøen som tømmeret kan beholdes i når det blir fløytet nedover elva. Så må det føres på land og kjøres til saga. Tiltak: Bygge ny sag og bygge bom.

Søraunsaga

Søraunelva som den nye saga står bygd i, er en fjerding lang opp fra sjøen og opp til Damvatnet der den nye dam er bygd. Tømmerfløytingen mener jeg skal gå gjennom elva med en temmelig omkostning. Øst for Damvatnet ligger et vatn som kalles "Søduandet", og omkring dette vatnet er det en temmelig god tømmereskog av gran og furu.

Til dette vatnet nedkommer det ei elv som kalles Haugselva. Den renner gjennom Haugsdalen og kommer fra et vatn som kalles Haugsvatnet. Ned i denne elva kommer også ei elv fra et lite vatn som kalles Gåsluna ("gaaslunnet").

På begge sider av elvene og ned gjennom hele Haugsdalen er det en god granskog som kan fløytes fram til "Søduandet" og framføres over vatnet til dammen. Så slippes tømmeret gjennom dammen så mye som man kan se å berge inn av bommen og inn på sagvelta. Fløyting kan skje ved temmelig stor bekostning fra dammen og ned til saga. Borda fra saga kan fløytes ned til sjøen etter elva når to store steiner som ligger i elva straks nedenfor saga blir sundsprengt.

Innenfor Husby kommer det ned ei tverrelv som renner ut i Søraunelva midt for gården Søraune, og denne elva kommer ned fra fjellet. Ved denne elva står en god del tømmereskog, mest gran. Dette

tømmeret kan kjøres til den nye saga eller til Fissdalssaga alt etter hvor det trengs tømmer.

Nordelva

Innerst i Nordfjorden kommer det ned ei elv som kalles Nordelva. Den kommer fra Røsjøvatnet, og det er 3 fjerdinger fra vatnet til sjøen. Det sies at det skal være et godt laksfiske i elva.

Et flinteskudd opp fra flomålet er det et sagsted og et damsted som vel kan utnyttes når herren vil gjøre omkostninger på det. Dersom det blir bygd sagdam i rett høyde blir det et er rennende skille et langt stykke oppetter, så det må lages en skikkelig bom i dammen slik at sagtømmeret blir sikret under fløyting.

Det må også bygges bom i Røsjøvatnet der tømmeret kan ligge til det slippes i elva. Det må også iakttas at tømmeret blir sluppet i rette tid og ikke mer enn at bommen ved saga kan ta imot det og at det kan kjøres til saga med en hest. Med for mye tømmer i bommen kan den gå i stykker og tømmeret kan dermed bli skadet. Borda kan fløytes fra saga til sjøen og der stables til jekter kommer og henter dem. Til å bygge sag og bom trenges 60 tylfter tømmer.

Mellom det nederste Røsjøvatnet og det øverste er det en liten val eller strøm som er to flinteskudd lang. I det øverste Røsjøvatnet kommer det ned ei elv som kalles Holelva. Denne elva er å rekne fra de øverste steder der sagtømmer kan drives fra til Røsjøen. I elva er det to store fosser som likevel er bekvemme for tømmerfløyting.

Ei halv mil opp fra Storfossen ligger Holvatnet som er halvannen fjerding langt. Fra Holvatnet til Juvatnet er det en knapp fjerding. Rundt Juvatnet har Jon Vennes i Verran hogd en mengde bjørk som han har tenkt å fløyte ned gjennom Holelva og videre ned Nordelva. Omkring disse vatna og nedover langs elva er det en god tømmerkog av gran og furu. Det samme gjelder omkring Røsjøvatnet.

Til det nederste Røsjøvatnet kommer det ned ei lita elv som kalles Krinsvasselva ("King Vas Effuen"). Den kommer fra Røsjøsetervatnet (Nordsetervatnet). Elva er en firedels fjerding lang. I denne elva er det 3-4 flinteskudd fra Røsjøvatnet et sagsted, som ikke behøves her, da det kan bygges sag i Nordelva.

Rundt Nordsetervatnet er det også er det også en stor tømmerkog, men storparten gran. Nordligst i Nordsetervatnet kommer det ned ei elv som kalles Seterelva, og den kommer fra et vatn som kalles Juvatnet. Elva er ei mil lang. Rundt Juvatnet er det ingen tømmerkog, men langs elva er det litt skog.

Ei god halv mil nord for Røsjøsetra (Nordsetra) ligger en ødegård som kalles "Ostadlien" som tilhører min herre, men som ligger i Åfjord prestegjeld. Den skal for kort tid siden monsior Røst ha bortbygset til presten i Åfjorden, og gården ligger mellom to vatn som kalles Austdalsvatna. Fra disse vatna renner det ei lita elv ned til Åfjorden. Omkring vatna er det en temmelig god skog som står for avsides til å frå drevet fram til Røsjøen, men som ganske lett kan drives til Åfjorden.

Skoger og elver som tilhører Gjølja

Et stykke øst for saga kommer det ned ei lita elv som heter "Helligrims Elfuen". Den kommer fra Hildremsvatnet, og omkring vatnet er det en skjønn furuskog. Elva er så ubekvem at det ikke kan fløytes i den, men med en god vei kan det la seg gjøre å kjøre tømmeret fra Hildremsvatnet til Gjøljavatnet, og det er bare knapt en halv fjerdings vei. Fra Gjøljavatnet er det bare et lite stykke å fløyte tømmeret til saga.

I østenden av Gjøljavatnet kommer det ned ei elv som kalles Brennoselva. Elva deler seg i to parter når man kommer langt opp i dalen. Den ene parten kommer ned fra Høgsetvatnet og den andre kommer fra Torsvatnet. Ved begge elvene og vatna finnes det en mengde skjønn furu- og granskog, men mest furu. Dessuten er det i de omkringliggende daler mye fin tømmerkog. Dette er den største og beste tømmerkog som min herre har i hele Austråttgodset. Skogen kan nok tåle at min herre behaget å bygge ei sag i Brennoset, og enda blir det nok skog til Gjøljasaga.

Når det gjelder Gjøljasaga, da er den god nok i seg selv, men sagdammen og rennene er ganske til nedfalls forråtnet, så det kan ikke bli noen fullkommen skjørsel på saga før rennene blir bygd på nytt. Dammen bør bygges nærmere vatnet, og saga bør også bygges et stykke nærmere vatnet, slik at det ikke blir så langt å kjøre tømmeret opp fra dammen og til saga.

Når alle min herres sager i Stjørna blir bygd på rett måte og istandsatt, og det kommer en dyktig sagmester med to sagdrenger til hver sag og de blir forsynt med nok sagtømmer, kan det årlig skjæres: På Nordelvsaga 15 stabler, på Søraunsaga 10 stabler, på Fissdalssaga 10 stabler, og på Gjøljasaga 12 stabler, til sammen 47.000 bord.

OPPGANGSSAGA

Ved Per Husby

De sagene som omtales i artikkelen var nok oppgangssager. Prinsippet vises i modellen og bildene viser hvordan de var bygd opp og utrustet.

Vatnet var drivkrafta og med enkel konstruksjon fikk en mekanisert sagingen av bord og plank fra tungt handarbeid.

Både saginga og framdriften av stokken var koblet til drift fra vasshjulet. Det ble bygd mange slike sager ved vassdrag der det var tilgang på tømmer. Elva kunne da brukes både til å frakte tømmeret og drive sagbruket.

Da oppgangssaga eller vasssaga kom til Norge på begynnelsen av 1500-tallet, var det en liten revolusjon. Oppgangssaga var også starten på norsk trelastindustri.

Navnet "oppgangssag" viser til sagbladbevegelsen opp og ned. Sagbladet var omtrent to meter langt, og var festet i ei solid treframme. Ramma ble presset opp og ned ved hjelp av et vasshjul.

Modell av oppgangssag på Gjølga. Modellen er laget av August Slette. Fra "Fosens historie" s. 386

*Bildene er fra ei gammel oppgangssag fra Tørvikbygd i Hordaland
Til venstre vassrenna med vasshjulet og til høgre sagbenken med sagbladet som går opp og ned*

SKOGSDRIFT I INDRE STJØRNA

Etter Kristoffer Rein
fra Rissa Skogeierlags 50 – årsjubileumsberetning 1989

Også i åra etter siste krig har de vidstrakte skogliene omkring vassdraga i indre Stjørna gitt grunnlag for omfattende skogsdrift, sjøl om det aller meste av den gamle urskogen ikke lenger dominerte som i tidligere tider. Men i dalføra med den beste bonitet, kom ungskogen fort etter, og driftige folk kunne høste på nytt. Og de nøyde seg ikke bare med å hogge tømmer og selge det ut av bygda, de ville foredle det med sag og høvel og skape flere arbeidsplasser i lokalsamfunnet. Vi har samla en del opplysninger om dette.

I Stjørna starta Alfred Husby i 1938 sagbruk ved Husbysjøen, og samme år gikk tre andre virkelystne menn sammen om et tiltak med samme formål. Det var stortingsmann K. J. Ramsvik og gårdbruker Ingvald Husby og Meier Rødsjø. Den sistnevnte var daglig leder. Etter noe forberedende arbeid med bygging av skogskoier i Agnetlia og Svarttjønnlia i 1939, vart andelslaget A/L Hulvandskog stifta 25/11 1940.

Andelseiere var de tre før nevnte og Rolv Ramsvik. I 1945 gikk Ingvald Husby ut av andelslaget. Sagbruket vart bygd i 1941 på Mælan, der idrettsplassen for bygda seinere vart lagt. De tenkte først bare å bygge stavskjæreri med kassefabrikk, men planen vart endra til et fullt utbygd sagbruk. Som drivkraft vart innkjøpt en damplokomobil fra Hamar. Den vart fyrt med sagflis.

Den første tømmerdrifta

To teiger med utblinka tømmer vart kjøpt på rot. Det var Vassdrags- og Elektrisitetsvesenet som solgte fra de skogene de fikk med da de overtok rettighetene i Stjørnavassdraga.

Arne K. Rødsjø og Arvid Fiksdal kjører tømmer ned på Juvatnet

Ole Rødsjø tok på seg hogsten, kjøringa og fløytinga. Det vart til sammen 740 m³ tømmer og 225 famner ved. Han hadde åtte mann i arbeid.

Så fikk de tyske okkupantene sjå det store tømmerpartiet som var på vei ned til sjøen og satte mye inn på å få tak i det. Dette var ingen av de norske særlig begeistra for. Ved å overdrive ymse vansker – både reelle og innbilte – gikk det ekstra seint å få klargjort det store fløytet om høsten 1941. ”Men tilslutt måtte vi la det gå, forteller Ole Rødsjø. Det var ikke mulig å unngå mistanken om sabotasje lenger. Wehrmacht skulle være sterk nok til å få tømmeret ned til fjorden, bedyra den tyske offiseren som besøkte oss rett ofte.

Fløyting på vatn med tømmeret i lense

Da var det at ei enda sterkere vermakt enn den tyske greip inn. Fløyta var kommet til Tverrelva ovafor Langluna, da det plutselig og uventa satte inn med sterk kulde og isen la seg tjukt over elva og heile tømmerfløyta. Og der vart tømmeret liggende trygt forvart mot alle vermakter vinteren i gjennom helt til vårvarmen kom i 1942.

Men tyskerne hadde ikke glømt tømmeret ved Tverrelva og de var meir enn villig til å skaffe hjelp hørtes det ut for. Vi sa at det enno var for lite vatn i elva. Om to uker kanskje ... ? Men allerede samme natta sendte vi i vei fløyta.

Og i løpet av sju døgn lå både ved og tømmer i Nordfjorden. Vi var ni mann og Meier Rødsjø leda fløytinga. I de siste krigsåra vart det bare små mengder ved og tømmer drevet fram, og som regel gikk det greit med fløytinga sjøl i de vanskelige og tronge stryk vassdraga har så mange av” forteller Ole Rødsjø.

Ei uvanlig tømmerdrift

Og Ole hadde meir å fortelle: ”Da freden kom var eg med på ei nokså uvanlig ”tømmerdrift” som sikkert ikke har hatt sin like verken før eller seinere. Den foregikk på Ørland flyplass som tyskerne hadde bygd ut til europeiske dimensjoner, uten omsyn til

hus, dyrka jord eller torvmyrer. Og som flyplassdekke hadde de brukt store mengde både norsk og polsk tømmer som var skåret i tjukke planker, 1,80 m lange og lagt i forband i fleire lag slik at de tyngste krigsfly kunne lande trygt. Plankene hadde berga bra for råte og vart auksjonert bort til rimelig pris av Direktoratet for fiendtlig eiendom.

A/L Hulvandskog kjøpte om lag 35 000 standard av denne trelasten, monterte sagbruk der og hadde 20 – 30 mann i arbeid i lang tid med å fjerne spiker og sand fra plankene og skjære disse til rupanel og bygningsplank. Avfallet og det dårligste gikk til Ranheim Papirfabrikk, men en masse godt brukbar trelast vart for en rimelig pris solgt til private husbyggere, og mangt et nytt hus kom opp etter denne uvanlige tømmer drifta.”

Drifta etter krigen

Ole fortsatte: ”Det sagbruket A/L Hulvandskog hadde på Mælan brant ned i 1950, og nytt bruk ført opp på ny tomt på Husby. En tidsmessig høvl vart installert og alt kraftbehov dekt ved elektrisitet. Etter kvart vart gammelskogen i Svarttjønnlia og Agnetlia gjort om til trelast som i denne gjenreisningstida i landet var en sterkt etterspurt vare.

Arne K. Rødsjø og Olav Jansen lunner tømmeret på isen på Juvatnet

Drifta fortsatte i områdene Sleppen og Juvatnet, og til sammen vart det i disse første 1950-åra drevet fram ca. 8 000 m3 sagtømmer og omkring 600 favner ved.

I åra 1954-1955 kjøpte sagbruket tømmer i Olden i Jøssund. Derfra måtte tømmeret soppes slepes sjøveien til en kunne få tak i det med bil. Det var en litt arbeidskrevende transport som reduserte fortjenesta, men det gikk på et vis.

Den første drifta fra Olden vart tatt på land ved Mørre i Åfjord, den andre bala vi mye med. Vi planla å slepe andre veien og helt inn til bruket i

Sørfjorden. Men ved tung sjøgang utafør Valsholmene sleit slepet seg laus og sprengetes. Heldigvis var det pålandsvind, så vi fant igjen det meste. Men da det lå spredt over er nokså stort område, og det vart mye ekstra arbeid med å plukke det opp og få det med biler heim til sagbruket.”

Et syn vi aldri glemmer

”Det er de gangene det hender noe ekstra og uforutsett at opplevelsene setter seg fast i minnet.” fortsetter Ole Rødsjø. ”Det var det året vi satte opp skogskoie ved Juvatnet i Korbekkdalen. Der hogg vi da ca. 1 700 m3 tømmer.

På vei heim fra Juvatnet 1952. Fra v. Arvid Fiksdal, Edith og Olav Rødsjø, Erna Strand, Johan Stormo, Olav Jansen, Arne K. Rødsjø og Konrad Lillemo

Vi samla det i lense i Juvatnet og gjorde hele partiet klar til fløytings. Men det var sparsomt med nedbør det året så fløytingsvatnet lot vente på seg. Vi satte opp en høvelig demning for Juvatnet, og dro heim og venta på regn. Litt nedbør kom det også, men elva var fortsatt temmelig tørr.

Tømmerkistedam. Mer vanlig var borddam med torv som tetting

Så fikk vi melding om at lensa i Juvatnet var røket. Det viste seg da vi kom innover at tømmerpartiet lå spredt rundt alle strender og over alt i det idylliske vatnet. Noe hadde brutt seg gjennom den demningen vi satte opp og hadde satt seg fast i det uryddige, og fortsatt temmelig tørre elveleie nedafor. Det vart til at de måtte samles alt sammen der.

Det vart en stor tømmerbrott som sikkert var 150 m lang. På grunn av fortsatt vassmangel var det ikke mulig å forsøke noen fløyting. Det hele så nokså mistrøstig ut. Tørken fortsatt. Vi bygde ny demning i Juvatnet for å samle opp fløytingsvatn. Og så dro vi heim.

Tømmerbrott

Endelig, etter venting i et par veker, kom blåsvarte atlantehavsskyer drivende innover med stor fart. Og regnet kom. Ikke som en fin dusj over et tørstende landskap, men som så ofte på

Fosenkysten i strie strømmer som sluppet ut av helt åpne himmelsluser, og uten annen mulighet for den optørka jordbakken enn å lede det fra seg som overflatevatn til nærmeste bekkesig og elveløp.

Vi fant i en fart fram utstyret og dro innover, og vi kom akkurat i grevens tid og fikk sjå at Juvassdemninga raste ut og at de svære vassmengdene som da kom skjøv det 1 700 m³ store tømmerbrottet ende tilværs og foran seg og over de tørre steinørene og tok med seg stein av alle størrelser som skura mot berggrunnen så det gnistra og spruta. Etter kom hele det store tømmerbrottet med bulder og brak som i det verste tordenvær. Og til slutt kom den egentlige drivkrafta, de svære vassmassene fra det oppdemte Juvatnet. Det var et syn vi aldri glømmer.

At vi holdt oss på en viss avstand de minuttene da det sto på som verst, er det vel unødvendig å fortelle. Fløyta kom fort ned til Holvatnet, og videre nedover til Rødsjøvatnet og nedover til fjorden. Det var flere spente situasjoner for det svære tømmerbrottet også i den nedre del av vassdraget, og det kunne lett ha gått galt, men alle i fløterlaget var vante folk som ikke tok unødige sjanser. Og om en del tømmer viste tydelig tegn på hardhendt handsaming av sterke naturkrefter, så kom iallfall alt fram og fikk stifte bekjentskap med kvasse sirkelsagblad.

Fram til 1958 var det i alt drevet fram ca. 8 000 m³ og ca. 850 favner ved fra Agnetlia, Blankheia, Sleppen, Juvatnet, Juvassdalen og Kårbekkdalen,” sier Ole Rødsjø til slutt i intervjuet om skogsdrifter i et relativt skogrikt strøk av Fosenhalvøya.

STJØRNVÆRINGER PÅ SILDEFISKE PÅ TRØNDELAGSKYSTEN

Salting av sild på Livana ved Titran i 1918. Fra venstre Johan Arnt Øyan, Sofie Stranden, Anders Hansen (med klokkekjede) og Gerhard Rømmen fra Lysøysund. De andre er ukjent. Eier av galeasen "Livana" var Anders Hansen fra Råkvåg.

KRIGSFANGER FRA STJØRNA

Av Per Husby

Fra Jarl Vågen i Verrabotn, siste leder i Fosen krigsfangesamband, har vi fått en liste over de som satt i tysk fangenskap fra Stjørna. De fleste av medlemmene er nå døde og laget er lagt ned. Jarl Vågen ønsker at noen tar vare på oversikten over disse fangene.

Jarl Vågen skriver: "Det var en stor og hard aksjon tyskerne satte i gang natten til pinseaften den 27. mai 1944. Denne aksjonen kalte de "Operasjon Oleander". Denne aksjonen varte hele pinsehelga og ut den kommende uke. Det var en båt som het "Lydia" som gikk ut fra Trondheim om natta med kurs for Leksvik, med båten var det mange SS-soldater, også folk fra Rinnan var med.

De kom til Leksvik ennå mens folket låg i sine senger. De satte på land en stor del på kaia der, og så gikk båten derfra med kurs for Verran og Verrasundet. Og kom til kaia på Fines ca. kl. 09.00. De begynte å gå tilbake ca. kl. 17.00. Da hadde de arrestert 10 mann. 2 stk vart arrestert natt til 1. juni og en vart arrestert noe senere.

De kom omsider til Leksvik kai, der vart det mange arresterte de skulle ha med. Og så satte de kursen for Trondheim og fengslene. Ved Storvatnet vart det mange arresterte, men det trur jeg foregikk 1. pinsedag."

Arrestasjonene i Stjørna skjedde også under "Operasjon Oleander". Dette vil vi komme tilbake til ved en senere anledning. Ellers er dette også skildret i boka til Asbjørn Øksendal "Operasjon Oleander".

Vi minnes disse som fikk en ekstra belastning av den tyske okkupasjonen i takknemmelighet. Her er navnene:

Aune, Andreas
Breivoll, Klaus
Breivoll, Georg
Lie, Johan
Lie, Odd
Ramsvik, Kristian J.
Ramsvik, Rolv
Rødsjø, Meier
Rødsjø, Petter
Rødsjø, Ole Albert
Refsnes, Eiel
Refsnes, Ola E.
Refsnes, Ola B.
Stammes, Olav
Salbubæk, Adolf
Salbubæk, Martin

Fra Nord-Stjørna:
Ellingsen, Idar
Ellingsen, Hans
Ellingsen, Olav
Frengen, Ove
Melhuus, Odd
Skilleås, Atle
Tysbotn, Anders
Tysbotn, Jørgen
Vollan, Ove
Prestene:
Løge, Mauritz
Vigeland, Sverre

Andre fra Stjørna kunne ha vært i tysk fangenskap uten å være registrert i av Fosen fangesamband.

HUSMANNSPLASSEN GANGSTØÅSEN.

Av Bjarne J. M. Selnes.
Oslo, høsten 2007.

Han som kjører slåmaskinen med merra "Lovise", er Sivert Dahl, bror til den vide kjente Nikolai Dahl. Ca 1920.

Huset som vi ser mellom trærne på fotografiet, sto i sin tid like ovafor grensen mellom Gangstøa og Åsen, og gikk under navnet Gangstøåsen husmannsplass. Til venstre på fotografiet ser vi en torvbu i teigen til Jens Selnes.

Da bilde ble tatt av min far, Johan A. N. Selnes først i 1920-årene, var allerede huset i ferd med å bli revet. - Tror det ble bygget omkring 1880.

I 1900 bodde Hans Kristian Møller (f. 1827) og Ane Olsdatter (f. 1852 i Meldal) med sønnen Alfred (f. 1891) her. Hans og Ane ble gift i 1892,

men begge hadde vært gift tidligere. Etter at Hans døde i 1909, bodde Ane og sønnen alene her.

I 1914 ble det til at Alfred kjøpte selve småbruket på Åsen. Tidligere hadde Johan Arnt Markussen med sin familie bodd der. Han var født i 1842 i Rissa, og døde i 1914 som enkemann. Foruten gårdbruker og fisker, drev han som gråsteinsmurer.

Først i 1920-årene ble det bygget nye hus på Åsen, og noe av materialene fra husmannsplassen ble brukt, etter at det ble revet. Dette var sikkert en vanskelig tid for Alfred og moren, da det var mye å gjøre.

Min far fortalte en gang om at han skulle gå forbi Åsen i 1920-årene nedover den gamle "Åsaveien" og hjem til Gangstøa. Da drev Alfred og satte opp stillas, så han nesten sperret veien. Min far sa da på spøk, at det går snart ikke an å gå forbi her. Da svarte Alfred: "Det ska bli som æ vill!"

Mange år senere, omkring 1945, var også jeg med far og gikk forbi Åsen. Alfred drev på med noe ute, og han og far ble stående lenge og prate politikk, og ellers om løst og fast, mens jeg så på noe "skrot" som Alfred hadde kastet oppe i haugen. Der fant jeg en liten "grindsag" for langved, som jeg tok frem og beundret. Denne kan du få, sa Alfred til meg. Jeg tok vare på den i mange år, men tilslutt ble den borte.

Nedafor husene på Åsen, husker jeg en stor svart flekk i "Åsaveien", ca. 1950. Dette kom av at noen hadde kjøpt taklakk, og på veien hjem hadde snublet og tømt ut hele spannet! Flekken kunne sees i mange år etterpå. Nå er veien omlagt, og i høst ble den utvidet til fin kjørevei for bil.

En vårkveld i 1928, var min onkel, Martin Nilsen i Gangstøa, en tur nedafor fjøset sent om kvelden. Han syntes da at han så en skikkelse nede i fjæra, men tenkte ikke noe mere over det. Morgenen etter ble Ane funnet i sjøen druknet. Hennes dødsdag er oppgitt å være torsdag 26. april 1928. Hun ble båret på en såkalt "bårstong" fra fjæra og opp til Åsen. Hun ble gravlagt på Frengen 4. mai. - Alfred sa senere at de kanskje hadde vært for hard mot henne, da hun hadde vært syk.

Alfred giftet seg i 1941 med Laura Eriksdatter (1890-1977). På våren 1948, skulle Alfred sykle hjem etter endt arbeidsdag på fabrikken i Saga. Han var kommet et stykke innafor gården Stranda, da han syklet utfor veien og forulykket 10. april 1948. Han ble bare 57 år gammel. Hans kone Laura ble alene, da de ikke hadde barn.

SKOLEN I FEVÅG

Av Eli Kristin Selven
Fra særoppgave ved Orkdal landsgymnas

Fevåg med gammelskolen i forgrunn

Den første læreren i Fevåg var Didrik skolemester. Han hadde sin virksomhet omkring 1830 som omgangsskolelærer. Fevåg hadde omgangsskole helt fram til 1875 da den første faste skolen kom.

Læreren var fra Gudbrandsdalen og het Ole Svebak. Kona hans het Marit. Hun var fra Rindal. Selvfølgelig var det ikke bygd noen lærerbolig til dem, men Svebak kjøpte Hafella, som ligger mellom Fevåg og Selnes.

Han hadde skolejobber i begge bygdene, 14 dager på hver plass. Mellom Fevåg og Selnes var det ingen vei – bare utmark – den gangen, så Svebak hadde sikkert mang en hard tørn når han gikk strekningen på ski eller til fots 2 ganger daglig. Fevåg hadde ikke skolehus, så lærer Svebak bygde likeså godt et for egen regning. Etter noen år kjøpte han jord i Fevåg og bygd stue og fjøs.

Lønna Svebak hadde, var omkring kr. 1.50 for dagen. Det er andre tider i dag, ja. Etter Svebak kom Ljåmo fra Soknedal, Hagen, Karl Ulstad fra Klæbu, Sætere fra Bergenskanten, Vatn og Wilhelm Claussen fra Nordland.

Bestefaren min, Adolf Bakken, var i vei og hentet den sistnevnte læreren. Turen gikk selvsagt sjøveien. Lærer Claussen skulle ha med seg både kyr og annen buskap. Den ene kua hadde tydeligvis ikke noe lyst til å forlate Nordland, så den hoppet ganske enkelt i sjøen. Læreren for samme veien, da han ikke kom på å slippe grima. En av mannskapet hoppet uti for å redde han, men Clausen stakk hodet opp av vannet og ropte på klingende nordlandsk: "tænk itj på mæ, redd kua mainn". Det er ikke godt å si hvilket inntrykk karene fikk av nylæreren, men både

han og kua ble i hvert fall reddet og båten satte kursen mot Trøndelag. Dette hendte i 1916.

I 1901 fikk vi ny skole. Den bestod av 2 rom – 1 klasserom og en "bolig". Skolen var tredelt. Fevåg ble egen skolekrets i 1910, og da ble det slutt med at læreren skulle holde skole i to bygder. Da lærer Claussen kom, ble det bygd lærerbolig, og den gamle "boligen" i skolebygget ble gjort om til klasserom. Nå var det altså to klasserom, og samtidig fikk vi firedelt skole.

Da jeg gikk ut av folkeskolen i 1962, var det femdelt skole, og etter at Fevåg ble lagt under Rissa kommune, som har 9-årig skole, har vi fått det samme skolesystemet som der. Mange liker ikke den nye ordningen, men de må finne seg i at heller ikke skolefronten kan stå stille.

Pris og standard har tydeligvis forandret seg. Det viser denne utskrift fra møteboka for Bjugn skolekommissjon som Leif Ersøybakk fant. (Bjugn omfattet også Stjørna til 1898)

BYGGING AV SKOLE PÅ SELNES

Utskrift

av Bjugns skolekommissjons forhandlingsprotokoll
forsåvidt etterstående angår:

År 1878 den 14de mars holdt skolekommissjon møte på Eritsvik. Av dens medlemmer mødte ikke Melkjor Melum og Matis Søvtek som var borte på fiske.

Hvor da behandlede som sak no. 9.

Man besluttet endvidere at indgå med andragende om bidrag til en ny skolebygning i Selnes kreds hvor det har vist seg umulig at få leiet et nogenlunde hensiktsmessig beliggende lokale.

Man antager at en sådan skolestue med værelse for læreren vil komme på 1800 kroner, og man har fra kredsens erholdt tilsagn om bidrag av tomt, fremskafning av sten, og opkjørsel av alt træfang fra søen og et bidrag av kr. 200, hvilket tilsammen kan sættes til et bidrag av kr. 400.

Det bemerkes at tomten er 1 mål dyrket jord.

Man tillater sig at andrage om et bidrag av kr. 900 til dette arbeide.

A. Riddervold, C. Jensen, Ove N. Fevåg (mph pen), Nils J. J. Kleven, Ole G. Lien, Petter A., Næs, Elling E. Olsvik, Lorentz Lyng, A. Antonsen.

INDRE STJØRNA HELSELAG

Av Jorunn Ramsvik

Beretning 1911 – 1971

Den 24. oktober 1911 kom en liten flokk framsynte og idealistiske stjørnværingar sammen for å danne Indre Stjørna Sykepleieforening. Foreningens formål var, i henhold til statuttene, at tilveiebringe de nødvendige midler til en sykepleierskes virksomhet.

Dette var kort og godt starten til en mangeårig virksomhet, som skulle vise seg å favne også andre oppgaver i årenes løp.

Initiativtakerne til foreningen var: Anna Monsen, Oline Husby, Johs. Husby, Peter Næss, Johan A. Nyland, Jacob H. Foss og K. J. Ramsvik. Sistnevnte var lagets første formann.

I litt historisk perspektiv må en vel se det slik at datidens sykepleie ofte lå på et primitivt nivå, noe som skyldtes både manglende kunnskaper og ofte dårlige økonomiske forhold rundt om i hjemmene. Veien til nærmeste lege kunne være både lang og besværlig, og slik sett drøyet man vel også i det lengste før man søkte nødvendig medisinsk hjelp.

Ansettelsen av en fast sykepleier betød derfor en uvurderlig hjelp i bygdesamfunnet, og ikke minst en sikring i pleien for den enkelte.

Den første sykepleieren i Indre Stjørna var Mali Kjeldstad. Hun ble ansatt i 1911 og lønnen var på kr. 350,00 pr. år + fritt husvære. Husleien ble betalt av sykepleieforeningen med kr. 4,00 pr. mnd.

Finansieringen av disse utgifter ble dekket av medlemskap i sykepleieforeningen, kr. 1.00 pr. husstand eller medlem og pleiegodtgjørelse. Satsen for pleie ble satt til 30 øre pr. pleiedøgn for medlemmer og 60 øre for ikke medlemmer. Pleierskens virkeområde omfattet i henhold til instruksen, Råk, Øerne, Mælan, Rødsjø og Fiksdal skolekretser. Det var et omfattende distrikt og arbeidsdagene kunne bli både lange og krevende, og ikke sjelden kom nattevåking i tillegg. Pleierskene har i årenes løp ytet en respektabel innsats, en innsats som det er vanskelig å vurdere høyt nok i dag. Ved å titte i gamle protokoller fra foreningens virksomhet sitter en igjen med det inntrykk at det ikke bare var jobben som eksistensgrunnlag som tellet, men langt mer et kall i nestekjærlighetens ånd. Og når det er sagt, skal en heller ikke glemme de foregangskvinner og menn som sto i spissen for dette arbeidet og ytet en uegennyttig innsats.

Indre Stjørna Sykepleieforening fikk etter hvert også andre oppgaver å løse. Ved basarinntekter og tilstelninger skaffet man til veie nødvendig sykepleiemateriell, og i 1919 ble så den første sykekurv innkjøpt. Syketransporten hadde inntil da foregått under ofte kummerlige forhold og hadde dessuten betydd en påkjenning for de som trengte slik transport.

Men foreningen stoppet ikke med dette. Sak etter sak ble løst så langt pengene rakk. Kampen mot tuberkulosen krevde sitt og foreningen søkte derfor på et tidlig tidspunkt tilknytning til Nasjonalforeningen mot tuberkulose, en tilknytning som i årene etter krigen førte til overgang til Nasjonalforeningen for folkehelsen, det norske råd for hjerte og karsykdommer.

Av spesielle merkesaker som foreningen tok opp på et tidlig tidspunkt, kan nevnes kontrollstasjon for mødre og barn, tannrøkt for skolebarn, tilskudd til utdanning av sykepleier innen bygda og dessuten flere bidragsytelser til Nasjonalforeningens Sykepleieskole. Videre ble det skaffet utstyr til senger i beredskapsøyemed og midler til førstehjelpskurs.

Det var etter forholdene store økonomiske løft Indre Stjørna Sykepleieforening etter hvert tok på seg, men det som må nevnes og ikke glemmes ved denne anledning er den gode hjelp moderforeningen fikk fra de respektive underavdelinger. Det gjelder de lokale sykepleierforeninger så vel i Husbysjøen som i Råkvåg, samt kvinneforeningen "Hygga". Det kretsvisе initiativ fra selve bygdesamfunnet muliggjorde således en utvikling i pakt med tiden.

I 1949 skiftet foreningen navn fra Indre Stjørna Sykepleierforening til Indre Stjørna Helselag.

I årene fram til 1960, arbeidet laget uten tilskudd fra det offentlige, bortsett fra noen mindre honorarer fra kretssykekassen, som det den gang het, for skiftinger og lignende.

Lønnsforholdene hadde rimeligvis endret seg i årenes løp og krevde større kapital. Tilskuddet fra det offentlige kom derfor godt med til dekning av søsterlønn, og i 1964 inngikk man avtale med Råkvåg Helsehus om å gå sammen om felles søster. Helselaget fikk dermed bedre økonomi og mulighet til å ta seg av mer utadvendte oppgaver.

Gjennom Nasjonalforeningen for Folkehelsen ble hjerte/karsykdommene en merkesak. Den såkalte "Hjertefemmeren" ble solgt allerede i 1959 til inntekt for forskningsarbeidet på dette felt, noe som har fortsatt fram til i dag, men nå i en form av "Hjertetieren". I tillegg har man hatt det vanlige salg av maiblomster og Nasjonalforeningens landslotteri.

Helse og velferdsarbeid for eldre kom også inn i bildet på et tidlig tidspunkt. Gratis fotpleie for alle over 70 år 2 ganger i året ble vedtatt allerede i 1968.

Likeledes ytet laget bidrag til husmorferier, tilskudd til husmorlagenes spedbarnskontroll og innkjøp av nødvendig materiell til førstehjelpskurs.

Helselaget var dessuten forutseende nok til å ta opp spørsmålet om hjemmehjelp til eldre allerede i 1967 med henblikk på en mer stabil holdning til denne viktige saken.

Ellers kan nevnes at Helselaget i 1961 bevilget tilskudd til Råkvåg Helsehus med kr. 3000,00 og et tilsvarende beløp til utstyr i 1967.

Tidsperioden 1970/81 var preget av en utstrakt aktivitet med til dels store bidragsytelser fra Helselagets side til forskjellige formål. Vil i korthet nevne de mest nærliggende og viktige oppgaver.

Råkvåg Helsehus ble i første rekke prioritert, idet Helselaget ytet bidrag til delvis finansiering av tomtekjøp til "Eldretun". Møbler, gardiner m.m. ble anskaffet til eldreboligene. Videre kjøpte Helselaget farge-TV, spesialseng og nattverdsutstyr til sykehjemmet. Samlet bevilgning til Råkvåg Helsehus og "Eldretun" utgjør kr. 23818.00 for dette tidsrom. I tillegg har laget sørget for innkjøp av frukt og lignende til pasientenes årlige julefeiring og hyggebesøk ellers i året. Alle over 80 år, utenom sykehjemmet er blitt husket med blomster til jul.

Av spesielle merkesaker i denne tidsperioden kan nevnes fortsatt arbeide for forskning av hjerte/karlidelser og dessuten kreftsaken.

Husmorundersøkelsene har vært og vil sannsynligvis også fortsatt bli en viktig oppgave for Helselaget, som finansierer en del av kostnadene. Oppslutningen til disse undersøkelsene har vært stor, og det er tydelig at dette tiltaket har hatt både en forebyggende og opplysende virkning blant husmødre.

For øvrig ble det avviklet et førstehjelpskurs og kurs for besøkstjenesten i Helselagets regi.

Fotpleien for eldre og pensjonister har vært en av merkesakene også i denne tidsperioden, og da med delvis refusjon fra Helselaget.

For øvrig kan nevnes at Ramsvik Kapell også har fått tilskudd fra Helselagets side, kapellets kjøkken er blitt utstyrt med kjeler og nytt servise for matservering. Det ble også gitt bidrag på kr. 2000,00 til kapellets bærehus. Og i samme forbindelse kan en nevne at Indre Stjørna Menighetsråd fikk et tilskudd på kr.1000,00 til sin virksomhet.

Protokollene viser at Helselaget har vært knyttet til Ramsvik Kapell på tradisjonsrikt vis gjennom alle år. Juletrefesten 3. dag jul har vært forbeholdt Helselaget, og ellers har annen virksomhet som basarer, tilstelninger og årsmøter blitt holdt i kapellet praktisk talt fra starten i 1911.

Helselaget har også funnet muligheter for nødvendig hjelpetiltak utenom kretsens område. I forbindelse med den store raskatastrofen i Rissa ble det stillet kr. 2000,00 som øyeblikkelig hjelp til de rammede, likeledes til de etterlatte ved Senjaforliset med kr. 500,00. Reumatikersaken ble også husket med kr. 500,00 til sin forskning.

Helt fra 1972 har Helselaget også engasjert seg i årlige bussturer for eldre og pensjonister. Laget har sett det som en viktig oppgave å fortsette disse turoppleggene, slik at flest mulig kan få rimelig sjanse til å komme ut til stadig nye steder. Turene har vært både populære og rimelige og har etter hvert fått større og større oppslutning.

De siste årene har Helselaget også tatt del i andre aktiviteter som arrangement av kulturaftener. Dette har skjedd i samråd med og med økonomisk støtte fra Hovedutvalget for Kirke, kultur og fritid. Disse aftener har vært beriket med sang og musikk ved siden av korte foredrag. Det har i første omgang vært satsset på lokale krefter til underholdning, og her har vårt velklingende skolekorps beredvillig stillet opp. Det må også nevnes at kultursekretær Skaug med sitt velskolerte kor, Skaugdal Songlag, trofast har møtt opp og gitt oss mang en sanglig glede. Kaffe og matservering er populært på disse aftener, noe Sørfjord Husmorlag har tatt seg av på en utmerket måte.

Når det gjelder Helselagets økonomi, så er denne basert på medlemmenes kontingenter. Medlemsmassen ligger i dag på ca. 400 og kontingenten er på kr. 15,00 pr. år.

I tillegg har laget gjennom en årrekke vært så heldig å få et tilskudd fra Stjørna Sparebank. De siste par år er laget også tilgodesett med bidrag av kulturmidlene og dessuten et par ytelser fra kommunens sosialkontor. Det siste har kommet godt med til dekning av de relativt store uttellingene i forbindelse med husmorundersøkelsene. Basarinntektene har gjennom en årrekke betydd meget for lagets drift, men disse kan være svært variable i dag med mange konkurrerende ledd ellers i bygda. Grunnlaget for lagets drift i framtida må derfor baseres på medlemsmassen og de gjeldene kontingenter.

Etter som det offentlige helse og sosialvesen ble bygget ut i landet, hevet det seg røster om nødvendigheten av fortsatt humanitært, sosialt arbeid på forening og lagsbasis. Disse røster er imidlertid gjort til skamme, for det har vist seg at det offentlige omsorgsapparatet ikke makter å dekke alle områder i vårt samfunn. Mange oppgaver er uløste og trenger til privat engasjement. Jeg vil da eksempelvis komme inn på etter forholdene et sårbart emne.

Hva med de mange gamle ensomme som av ulike årsaker har mistet kontakten med omverdenen? Det er ikke nok med en skjerv av medlidenhet, samfølelse bør være en hjertesak i dagens samfunn, skal man make å gi det etter hvert store antall eldre og pensjonister en meningsfylt alderdom. Så la dette være et hjertesukk fra min side, og et tankekors for oss alle, også en invitt til fortsatt å støtte Helselaget i dets framtidige arbeid.

Jeg er også så fri å komme med et annet eksempel på lagsarbeid og frivillig innsats som har båret frukter. Det gjelder vårt eget sykehjem. Hver og en bør være kjent med de vanskelige forhold som råder innen helsesektoren, ikke minst for syke og aldershjemmene. Her finnes det ikke slingringsmonn ut over knappe driftsbudsjetter. Helselagets innsats her, som allerede nevnt, har ved siden av annet privat initiativ med gaver, bidratt til å høyne nivået og trivselen for pasientene.

Konklusjonen må derfor bli at det også i framtida vil være oppgaver nok å løse på humanitær basis både for foreninger og lag

---

Lars Bromstad fant noe utstyr i skogsteigen i Øyan. Her er historien fra krigens dager.

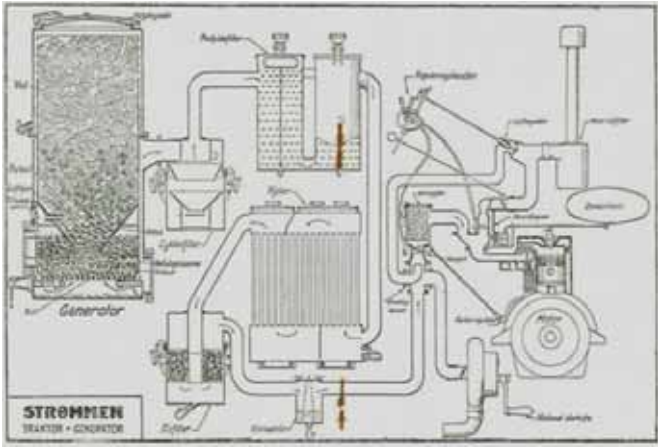
KNOTTPRODUKSJON I STJØRNA UNDER SISTE KRIG 1943- 1944.

Generatordrift innebar at gass basert på ved/knott erstattet flytende brensel som drivstoff til forbrenningsmotorer. Generatorer som ble brukt riktig fungerte godt, selv om motorens ytelse ble noe redusert.

Produksjon og fordeling av generatorer ble styrt og administrert av en Gassgeneratornemnd opprettet i oktober 1939.

Etter hvert som oljeleveransene fra tyskerne ble redusert, fikk generatordriften stort omfang, særlig de siste to krigsårene.

I april 1945 hadde 19130 biler med kjøretillatelse generatordrift, samt 1700 traktorer.

Tegning av generator

Fat brukt for knottproduksjon funnet ved Øyan

Ovafor gården Øyan , på vestre side av Haugdalselva foregikk det i 1943- 1944 en viss produksjon av knott. Her var det etter forholda bra forekomst av oreved, som var råstoffet til knotten.

Det var Bernhard Berg som sto for produksjonen. Medhjelperne var Erling Berg, Størk Stormo og Arne Rødsjø, alle fra Sørfjorden.

Veden ble kappet og kløyvd til små vedskier. Den første tida ble knotten brent i mile med jord og torv over veden. Dette tok flere dager og måtte passes godt så det hele ikke brant opp. For å gjøre produksjonen enklere ble det skaffet et stort jernfat for å legge veden inn i. Når fatet var fylt med ved, ble endene tettet med torv og en fyrte så opp rundt fatet til knotten var ferdig. Den var da svart som kull og ble knust i stykker ved at en rotet i massen. Den ble så fylt i strisekker og fraktet til bygda.

Foruten Bernhard Berg var det Enok Otterstad som hadde generatordrift på bilene her i Sørfjorden.

Lastebil med generator

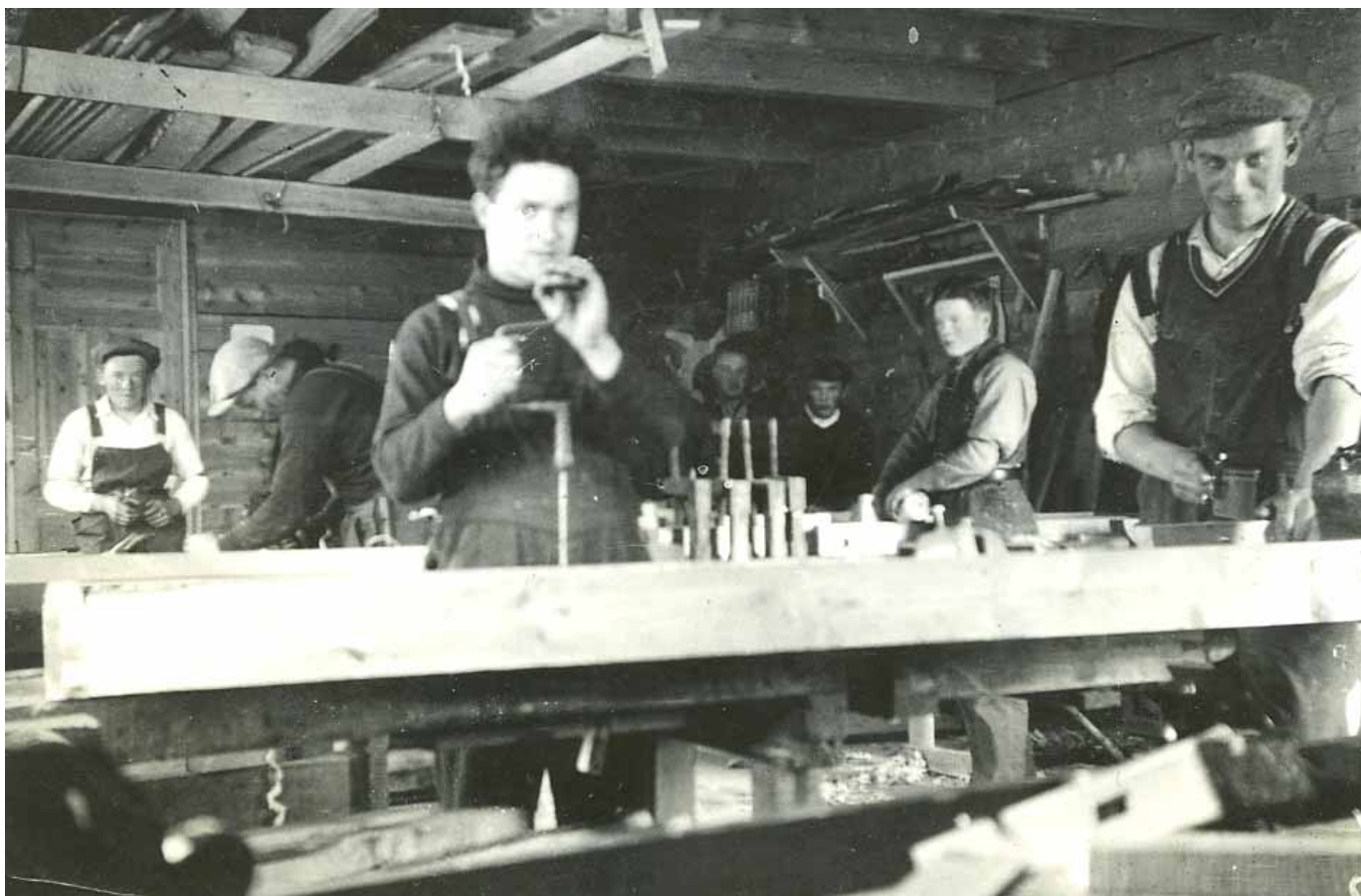
Stjornværingene var både kongevennlige og høflige som denne utskriften fra møteboka til kommunen viser.

LYKKEØNSKNING TIL KONGEN

Fra møteboka for Stjørna formannskap og herredsstyre 1898-1907 i møte 5.12.1905, s 113b:

Til slutt ble enstemmig vedtatt å sende følgende telegram til kongen: "Til kong Håkon VII. Skjørns herredsstyre samlet i møte den 5te december sender vor nye kongefamilie sin hjerteligste lykønskning forenet med ønsket om alt godt for gamle Norge."

Kongen takket for hilsenen; i herredsstyremøtet 8.1.1906 ble som første punkt under referatsaker, lest svaret fra kong Haakon: "Modtag og fremfør for Skjørn herredsstyre min hustrues og min hjertelige tak!"

SNEKKERKURS PÅ STRANDA

Dette var for mange "yrkesskolen". Det ble laget mange fine møbler og også verktøy. Rundt på gårdene fortsatte produksjonen, på hver gård fant en et uthus med rom for sekking. Det var viktig å være selvhjulpen. Kjøpte møbler var dyrt og det var ikke bare å gå på møbelbutikken. Lenge var det bare i byen at møbler var å få kjøpt.

Leif Tokstad er født i 1931 og vokste opp i Sørfjorden. Han ble gift med datra på en gård i Melhus og ble bonde der. Hans erindringer kan være en inspirasjon til alle om å skrive ned historier fra oppveksten til glede for familie og kommende generasjoner.

OPPVEKST UNDER KRIGEN

Fra "Mitt liv i et nøtteskall"
erindringer av Leif Tokstad

Ikke alle forstod hva krig innebar da den brøt ut 9. april i 1940. En av de første dagene i krigen ble en kar fra Sørfjorden skutt på en fiskerbåt i Hasselvika grunnet misforståelse. Ingen var flinke i språk i den tida, så det gjorde alt vanskeligere. Vi var ikke vant med fly og flydur, så når vi hørte det var vi oppmerksomme. Det var heller ikke vanlig med skudd fra kanoner og maskingevær før krigen kom.

Tidlig en morgen 25. april 1940, mens det ennå var snø, hørte vi mye flystøy. Vi var heime i Sørfjorden, og hadde ennå ikke stått opp da vi hørte fly komme over Fosen på tur til Trondheim for å bombe. Jeg tror målet var Nyhavna denne gangen. Da jeg kom bort til vinduet, så jeg mange fly og luftkamper over Trondheimsfjorden. Flere engelske fly ble skutt i brann. Da oppdraget var utført og de engelske flyene kom tilbake, så vi et komme veldig lavt. Det var bare så vidt det strøk over fjellet på sørsida av Sørfjorden. Det gjorde en runde og nødlanda på fjorden. Et av de andre flyene tok en runde over det havarerte flyet, sikkert for å forvisse seg om at det gikk bra med flygerne. Det var ingen tyskere i Sørfjorden akkurat da, men de kom nokså fort. Vi så de to engelske flygerne hoppe ut av flyet og svømme på land.

De ble reddet og fikk hjelp av bygdefolk. Jeg tror det var faren til Ivar, kameraten min, som skaffet dem ski og utstyr. Vi barna så de trente for å

gå på ski oppe i fjellet, men vi sa aldri noe til noen. De fikk hjelp opp til Namsos, for der var det fremdeles engelske styrker.

Flyet sank med en gang, men ble senere dratt opp av et notlag som hadde store notbåter med vinsj, og det ble plukket i stykker av bygdefolket. Det var flere maskingevær og mange meter med skuddbelter på flyet. Det har senere forundret meg at det ikke hendte ulykker med skudd og våpen, for ingen visste om noe sånt før krigen. Vi barna plukket ut kulene på skudda og brukte stagkruttet så det freste alle steder rundt oss. Flygerne hadde heldigvis kvittet seg med bomben som var festet under flyet.

Litt senere på våren, 13. juni 1940, var vi på Nysetra. Det var tidlig en morgen vi hørte flydur. Da så vi 15 engelske fly på tur til Trondheim for å angripe slagskipet Scharnhorst. De ble møtt av tyske fly som hadde mye større hastighet enn de engelske. Vi så det var flykamp med lysglimt og eksplosjoner, og 8 engelske fly ble truffet. Jeg tror ett av de engelske flyene som ble truffet, nødlandet i Stallvika i Stjørnfjorden. En av flygerne ble berget.

Det var et enmotorsfly av denne typen, Blackburn Skua, som nødlandet i Sørfjorden

Dette var små, enmotors fly a typen Blackburn Skua som sannsynligvis hadde gått opp fra det britiske hangarskipet Glorious eller Ark Royal utafør norskekysten. De engelske flyene hadde liten hastighet, ca 350 km/t, mot de tyske flyene som hadde ca 600km/t. Så det ble en urettferdig kamp for de engelske flygerne når de var på oppdrag i starten av krigen. De engelske flyene hadde ikke utstyr for flyging over Norge om natten, derfor kom de i grålysingen om morgenen.

Under krigen skulle alle geværer og radioer innleveres. Det gikk rykter om at alt sølvtøy også skulle innleveres. Som følge av dette ble det stor trafikk opp til fjellhuler overfor oss, for mange ville prøve å gjemme bort mest mulig. Vi barna kjente til alle disse hulene og så alt som ble gjemt. Det har forundret meg siden; vi så alt, men sa ingen ting. Vi bare så på hverandre, men rørte ingen ting.

Heime hos Ivar Aune, som var nabo og kamerat med Osvold og meg, hadde vi et lite rom

under kjørbua. Det hadde antagelig vært utedoen deres, men vi ordnet det som en liten hybel. Vi satt mye der, med talglys på bordet og spilte kort, prata og planla ablegøyer. Vi planla å lage ei stor pilbørse som var så kraftig at den skulle nå over hele bygda når vi plasserte den på en haug over oss. Vi hadde begynt å arbeide med den, men den ble aldri ferdig.

Dette var med det samme krigen braut ut. Vi mente vi måtte ordne med forsvar, for de voksne ungdommene hadde dratt til fjells. Det gikk rykter om at tyskerne ville arrestere alle menn i en viss alder for å sende dem på tvangsarbeid. Nesten alle ungdommene reiste opp til setrene på fjellet og var der inntil det hadde roet seg.

Rinnanbanden var også i Sørfjorden og spionerte under krigen. 3 – 4 mann kom til nabogården nede ved elva en kveld. De spurte mannen på nabogården om han kunne ro dem over elva som var stor akkurat da. På en eller annen måte fikset de det så båten veltet og alle ble våte. De måtte få overnatte og tørke klærne sine. Det ble sannsynligvis pratet om mye forskjellige ting om kvelden, men det var nok en radiosender de var ute etter.

Både barna og noen av bygdefolket så faren til Ivar gå til skogs med øks nesten hver morgen. Alle visste at han ikke hadde noe skog i dette området, så vi skjønnte hva som foregikk, men ingen sa noen ting. Senere ble både han og flere arrestert, mens noen greide å komme over til Sverige.

På Ørlandet var det fangeleir. Der var det polakker, russere og serbere. Det var russerne og serberne som ble hardest behandlet, for de var krigsfanger. Noen, især serberne, rømte og dro innover Stjørnfjella. Noen på fjellgårdene i Rødsjøen og Sørfjorden gjemte dem og ga dem mat, utstyr og trening. Da var det at den berømte "Serberhytta" ble bygd. Den ligger ved tregrensa, øverst i Sørskaret ved Rødsjøen. Derfra gikk de til fots eller på ski over til Sverige. Det var en slektning av meg som gikk turer over fjellet med flyktninger. Etter en tur sist i krigen, fikk han lungebetennelse og døde.

Tyskerne hadde mye transport rundt Stjørnfjorden fra Hasselvika til Ørlandet. Alt gikk med hest og vogn. De hadde store firhjulsvogner med fire hester foran. Det var mye slit etter dårlige veier både sommer og vinter så hestene fikk mye bank. Det hendte de kjørte store kanoner med hest, og de var tunge til gagns. De hadde hvilepauser midt i Sørfjorden. Da var vi barna på plass, for de hadde mye sjokolade og sigaretter til de voksne. De tyske soldatene var i grunnen reale mot oss, men det var de lokale nazistene bygdefolket måtte passe seg for.

Bygdeoriginaler har et ettermæle som blir husket i generasjoner. Vi vil gjerne ha slike historier som forteller om slagferdighet og godt humør. Her er om to karer fra Fevåg.

HISTORIER OM ORIGINALER FRA FEVÅG

Av Eli Kristin Selven

Strandteig forteller (ca år 1900)

Den første forlovelsa mi:

Æ va væl 19 år dein gongen æ fekk jobb som dræng på Valset i Agdenes. Vi va ferræstn i slækt æ å kaill'n på går'n, og æ skoill værre der eit års ti.

På Valset hadd dæm ei uailminneli pen dotter som hette Kirsten Margrethe, og hu fekk æ eit godt aue te. Vi for å lura ein del i sammen og hu sa hu va gla i mæ. Men dein glea vart itj lang, fer da Valseth'n fersto at vi byn't å bli gla i kvarainner, så sa'n mæ opp på flækken. Æ fekk to krona, ei vadmålsboks og eit par sko, det va årslønna, og så rodd'n mæ beint over fjor'n og sætt mæ på lann på Fevågsia.

Fleir år seinar skoill æ reis te Trondheim ein tur – det va ferræsten einda mens gamle "Rein" gjekk, og da æ kom oinner dækk satt det ei dame der som æ dro kjeinsel på. Det va'a Kirsten Margrethe, og æ tænkt me må sjøl – ska æ snakk heill ska æ itj snakk. Jau du ska snakk tænkt æ. Du e ut å reise, sa æ. Ja, sa hu. Du ska te by'n, sa æ. Ja, æ ska te by'n, sa hu. E du ferlova, sa æ. Ja, sa hu. Ska du te by'n å gift dæ, sa æ. Ja, æ ska te by'n og gift mæ, sa hu.

Det va dein føst ferlovelsa mi.

Bytur

Det var under siste verdenskrig at Strandteig skulle reise en tur til byen igjen. Han hadde med seg en stor koffert full av landmannsvarer som han skulle selge. Men det var ingen ting å få kjøpt, så da han gikk nedover til Fosenkaia var kofferten tom. Han kom da forbi St. Olavs apotek, og så tenkte han at han kunne da gå inn der og kjøpe med seg et glass kamferdråper heim.

"Har dere tomglass i bytte", sa dama bak disken. "Nei, tomglass har æ itj", sa Strandteig, "men kom hit me glasse så ska æ dreck opp kamferdropan".

Slik fikk butikkdama tomglasset tilbake, og Strandteig reiste heim med tom koffert.

Gammelsmevik

Gammelsmevik – en annen original – har også bidratt med en del historier.

Briller

Kona hans, Anna, hadde sett så dårlig i det siste, og til slutt gikk hun til doktoren. Gammelsmevik var med. Doktoren kunne bare si en ting, det var at Anna trengte briller.

Da var det Gammelsmevik sa; "Anna ska altså itj ha brilla nei, Anna ha altså sjett nok, Anna. Og det ble som gamlingen sa.

Frakt av gris

Gammelsmevik hadde jobben med å ekspedere varer med Fosenbåtene. Det var mest krøtter og slakt som ble sendt, for på den tida gikk det jo ingen krøtterbil.

En dag ringte en kar og sa at han skulle sende en halv gris med båten. Fra den andre enden av tråden kom det; "Halv gris – ailså, halv gris med Fosenbåtn – halv gris – ailså levende eller død".

EN HISTORIE FRA LYSVATNET

Fortalt og skrevet av John Selnes.
Avskrift ved Leif Ersøybakk.

En historie fra Lysvatnet som jeg hørte min svigerfar Edvard Lysvand fortalte.

Denne historien forteller om hvordan en måtte hjelpe seg selv i de forskjellige situasjoner på en avsides liggende fjellgård.

En gang de holdt på og tømret, det var visst fjøset de holdt på å bygge på. Det var Petter-Lorns og Edvard som holdt på med dette.

Edvard var en tur nede for å levere opp noen materialer til han som sto oppe på bygget da det plutselig kom en sag deisende, som hadde ligget lit løst på stillaset. Den kom og sneiet så tett foran ansiktet på ham, at den i farten tok med seg et stykke av nesetippen.

Ja hva skulle en gjøre i et slikt tilfelle, langt fra folk, doktor og uten noe brukbart utstyr for førstehjelp.

Det var vel mange tanker som for gjennom hodet på han de første minuttene. Om han tok kutet fram til folk og doktor, så ville det ta så lang tid at nesetippen ville for lengst være bare daukjøttet. Skulle han bare sette på seg en nasaklut inntil såret var grodd, og gå som en nasalausing all sin dag? Nei dette bydde ham i mot i høyeste grad, da han var i sin beste ungdom og en stram og pen kar også.

Nei, da fikk han heller prøve å feste nesetippen på plass der den hørte heime, så fikk en da se hvordan det ville gå.

Fra tanke til handling var ikke lang, men ingen så seg i stand til å gi ham noen hjelp med dette. Blødde gjorde han også, så det var ikke så enkelt. Nei vel, da måtte han forsøke selv.

Han fikk sykorga til Sebina, en speiel, noen kluter å tørke seg på, og så var det bare å sette i gang. Han fant seg en synål som han syntes kunne være brukbar, og god gammeldags snelletråd.

Å saume sko, og sette på ei bot, var ikke noe uvant for ham, men dette var atskillig verre. Litt vont var det også, og prakke som bare det. Flere ganger var han på nippet til å gi opp, men tilslutt var nesetippen på plass.

Så pen var han vel ikke akkurat da, med blod både i ansikt og hender, men det rettet seg etter hvert som han fikk vasket av seg og blodet stoppet. Kanskje Leonard hjalp til litt også ned det, da han kunne kunsten med å stoppe blod.

Alle var nok spente på hvordan dette ville gå, men etter hvert viste det seg at det grodde som det skulle, og med tiden ble det så fint at den som ikke visste om det, kunne ikke se at det var en heimsydd nesetipp.

Anna Strand og Astrid Jansen med geiter på trappa i Lysvatnet, ca 1945

I Lysvatnet var det til forskjellige tider også forskjellige folk, både fra byen og andre steder. En gang var det en lege fra Trondheim der. Han fikk se

nesetippen, og han skrøt av at det var et riktig fint håndarbeid. Til det svarte Edvard: "Ja du veit da at sjølgjort er velgjort".

"Men når du nu hadde nesetippen løs, så kunne du ha gjort den feilen å sette den på opp ned", kommenterte legen. "Ja, eg tenkt på det sjøl å", svarte Edvard. "Det hadde vel ikke værre så bra, fer da han vel tie inn vatn når det regna".

SKOGSDRIFT OG SAGBRUK I SØRSLETTE

Fortalt og skrevet av Jon Selnes.
Avskrift ved Leif Ersøybakk.

I året 1894 kjøpte Johan Nilsen Selnes og Johan Jensen Selnes en skogteig til uthogst i Sørslette av Arnt Hassel. Hugstperioden var på 30 år og kjøpesummen var 600 kroner. Dette området lå øst for Sørslettskaret og Storkrokvatnet.

Det ble hugget både tømmer og ved. Veden ble kappet og kløvd til vanlig kjøpved og fløtet etter vassdraget gjennom Storkrokvatnet, Litljokvatnet, Litlvatnet og videre til Hasselva og til sjøen. Derfra ble den fraktet med båt til festningsanleggene på Hysnes og Brettingen.

Tømmeret ble skåret på sag, drevet av vasskraft fra Krokvatnet. Bord og materialer som ble brukt til vassrenne, vasshjul og sagbenk ble skåret med handsag etter den gamle metoden.

Det ble også bygget en tømmerkoie med brisker (køyer) og satt inn jernovn til oppvarming og matlaging. Vegg i vegg var det stallrom til hestene.

Arbeidsstokken besto av eierne Johan Nilsa og Johan Jensa, som det ble sagt i dagligtale. Ola Nystua, eller Gammel-Nystu, som han også ble kalt, var lagets snekker, tømmermann og sagmester. Martin, sønnen til Ola, var også med. Senere ble Jens og Nils Selnes, sønnene til Johan N. og Johan J. med, men dette måtte være lengre ut i hogstperioden, for Nils Selnes var bare 8 år da denne skogteigen ble kjøpt.

Helt problemfritt var nok ikke arbeidet alltid, for dette var villmarksliv i høy grad. En episode jeg hørte av Nils lød omtrent slik:

Etter at de hadde kommet i gang med sagbruket, var det vanlig hver vår å foreta en overhaling av sagbruket etter vinteren. Særlig var det vassrenna det gikk verst utover på grunn av

snøtyngden. Dette var for det meste Gammelnystua sin jobb.

En gang de holdt på med en slik reparasjon av vassrenna, og var nesten ferdig, skulle Johan Jensa gi seg i veg innover til dammen for å sette på vannet.

Om Johan var for ivrig og gikk for fort, eller om Ola av en eller annen grunn var forsinket med arbeidet sitt, var ikke godt å vite, men da vannet som Johan hadde satt på vassrenna kom flommende, fikk Ola en temmelig kraftig og uventet kalddusj, for der Ola enda sto og arbeidet, var det en ganske stor åpning.

Det er all grunn til å tro at det ble noen frimodige ytringer i forbindelse med dette, men egentlig uforlikte, nei det var de vist aldri.

En annen historie om hvordan de forsøkte å takle åtet og myggplagen, som var en ren pest i Sørslettet, utover våren og sommeren. I de dage var det ikke oppfunnet verken myggolje eller andre myggfiendtlige greier.

De startet som selvlærte medisinmenn fra de dype skoger, kokte allslags mystiske urter plukket under hete besvergelses mot de blodsugende vesener, eller kanskje helst på grunn av dem.

Det tilsiktede resultat mot denne flygende mare uteble.

Det eneste synlige resultat av alle disse avkok som ble påsmurt ansikt og hender ble en særdeles brun og gjennombarket hudfarge, som nåtidens påsketurister kunne misunne dem.

Men på tross av alle disse mislykkede forsøk, fortsatte de med sine eksperimenter. I dagens samfunn ville de sikkert fått status som forskere.

Den beste og mest revolusjonerende oppfinnelsen som vel kanskje la grunnlaget for noe som er i bruk den dag i dag var denne:

Det hadde seg slik at kona til Johan Nilsen, Imboranna, var i Storlisetra med buskapen. Hun kokte ost og kjernet smør. Fra Sørslette og dit var det ikke så lang vei om en var oppradd for noe av disse produkter. Forresten lå denne setra midt i strøket mellom bygda og Sørslette.

Blant de redskaper som Imboranna hadde til rådighet, var selvfølgelig også en melkesil, men i tillegg til, for å få en helt ren melk, hadde hun også en såkalt silklut, som var av grissent lerret, silklutlerret, som det også kaltes.

En gang Gammel-Nystu var et ærend i Storlia og sto og betraktet Imboranna når hun silte melken, begynte han å spekulere på om ikke denne silkluten også kunne brukes til noe annet. Da han gikk tilbake til Sørslettet igjen var silkluten med.

Neste dag stilte Gammel-Nystu opp med sin nye oppfinnelse, silkluten rundt hodet og knyttet tett rundt halsen.

Dette var vel egentlig forløperen til de myggnettene som brukes den dag i dag. Silkluten viste seg å være meget effektiv mot flygende blodsugere.

Selnessetra

Silkluten virket også på en annen måte.

Da Gammel-Nystu brukte skrå, ble det til at han måtte spytte ganske ofte. Den tynne sausen rant igjennom, mens den tobakken som fulgte med ble avsilt og ble liggende igjen i silkluten under haken. I nødsfall kunne dette tørkes og brukes som røyketobakk.

En annen historie fra Sørslette som Johan Nilsa fortalte:

Det var på vinters tid, og de var i Sørslette og drev i skogen. De hogg og kjørte fram ved og tømmer. Det var ganske kaldt, så de måtte også fyre om natten, for kåken de lå i var vel ikke så godt isolert.

De hadde godt med tørr spikfuru, såkalt tørrgaidd.

Johan Nilsa, som lå nærmest ovnen, skulle passe på å holde varmen ved like. Han hadde ordnet seg med en god eldhest, som han kalte det; En stor vedkubbe som så vidt gikk inn gjennom ovnsdøra. Den var i lengste laget slik at ovnsdøra ikke gikk igjen.

Han skulle passe på å gi den et trykk med foten med passe mellomrom etter hvert som det brant av den. Men så hadde vel Johan tilslutt sovnet litt for lenge, for da han våknet, slo flammene oppover veggen, og da var det bare å få tak i det aller nødvendigste og komme seg ut og få ut hestene som var i skjulet vegg i vegg.

De mistet nesten alt husgeråd, et par klokker og forskjellige ting, men trass alt var de glad for de berget da livet.

FRA SANGREVY 1943

Indre Stjørna Songlag

En dag uti mai når vrvinnen susa
Hoill sanglaget rsmt hos Petter og frua
Og bonden p grden ha stelt seg til fest
For sanglaget e no hains kjaraste gjest
Me kaffe, blautkak. musikk og jodling
Spesial, Brandy, Lysholm og Litens
Men rmgrauten va no det likaste vi fekk
Ja rondli va det me mat og med drekk

I Nordsetra va vi en tur her i sommer
Til fjrn vi skoill, men elva va fer stor
Ned gjennom daln Juvasselva kommer
Over den ligger en stokk som va glatt
Plask plask plask sa a Agnes i elva
P stokken sto Herman og flirt s ferderva
Ellev hain lokke p kyllingan sin
No m di komma s ska di f vin

Uti det fri der er vi som fuglen
Synge og traller det beste vi kinn
Mange minner er knyttet til sangen
Binder oss sammen om Norge vort lainn
Bare syng nr noe deg trykker
Med det det onde skal rives i stykker
Den som kan syng, liten som stor
Kom, kom, ja kom  bli med i vrt kor

Eilert Bjrkvik fant denne historien ved gjennomgang av herredsstyrets mtebok.

IKKE AKSJESPEKULANTER

Fra mteboka for Stjørna herredsstyre:

Som sak 3 i herredsstyrets mte i Varghiet 18. juli 1905 ble behandlet et skriv fra Komiteen for et fruktanlegg i Kristiania, der det ble innbudt til aksjetegning. Aksjespekulasjon var ikke noe for Stjørna kommune, s det ble gjort flgende enstemmige vedtak:

”Endskjnt herredstyrelsen erkjender den store nytte i et sdant foretagende, kan man fortiden af budgetmssige hensyn ikke inlde sig p noen aktietegning.- Dog vil man forsge at henlede den privates opmrksomhed p sgen.”

Mteboka er underskrevet av
J A Mollan, L Bromstad, Hans Hegvik, A Langeland,
Lars Dahlen, P M Monsen, S Svebak, Ove G Sdвик,
Johan A Nyland, Ole B Refsnes, Gabriel J Eide og M
Bjerkager (den siste var varamann for Jens L Refsnes).

GAMLE BILDER FORTELLER MER ENN MANGE ORD

Dette bildet er tatt i midten av 1920-rene, like ovfer der som "svang" senere ble bygget. Bilen som vi ser, tilhrte veivegnet, og den var stasjonrt i Ferg. Vi ser fra venstre: Petter (Haggan) Refsnes, Helmer Vrvik (han var arbeidsformann), Olaf Grydal (han var sjffr, og var fra Rogns i Grll), og Ane Selnes. - P lasteplassen: Helmer (Lgda) Selnes og Alfred Halvorsen (til hyre). - Lrde bilen var av merket "Danby".